

"Yeni teknoloji, ülkeler arası farkı resetlemek için büyük bir fırsat"

Günay DEMİRBAĞ

Istanbul Sanayi Odası (İSO), Türkiye'nin nitelikli insan kaynağı talebini karşılamak ve sanayinin ihtiyaç duyduğu becerileri kazandırmak amacıyla kurduğu İSO Akademi'nin yeni eğitim programını kamuoyuna tanıttı. Programa katılan New York Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Selçuk Şirin, DÜNYA Gazetesi'nin "yapay zekâ kullanımı yaşarlara, eğitim sistemine ve ülkelere göre değişiyor mu, ülkemizdeki eğitim sistemine AI sistemi yerleşecekse buna nasıl bir temel oluşturulmalı" sorusunu cevaplandırdı. Şirin, her yeni teknolojinin ülkeler arası farkı yeniden resetlemek için bir fırsat sunduğunu söyledi.

"Yeni bir lig başlıyor"

"Yani eski teknoloji ile biz geride kaldık. 100 yıllık bir fark var. O farkı eski oyunu oynayarak kapatamayız. Ama şimdi yeni bir lig başlıyor, yeni bir oyun başlıyor. Herkes sıfırdan başlıyor. Dolayısıyla bir fırsattır bu. Ama bu fırsatı değerlendirmek için böyle 10-20 yılımız yok. 2-3 yılımız var. O fırsata da hazır olmamız lazım. Çünkü bugün 'AI' var yarın başka bir şey olacak. O fırsata hazır olmak için de temel bilimleri ilkokuldan üniversiteye kadar çocuklarımızı çok iyi bir şekilde vermemiz lazım."

Üç Alan olduğunu ve bunun 200 yıldır değişmediğini ifade eden Şirin, "Matematiği, feni, okuduğunu anlamayı çocuk iyi bir şekilde kavrarsa, içselleşti-

rirse bu alanların üçünde de üniversiteyi bitirdiği zaman öğrenmeye hazır olursa ondan sonra yaşam boyu onun önüne gelen bütün yeni fırsatları değerlendirebilir. Ama temeli sağlam olmazsa bugün AI geldi yarın başka bir teknoloji gelir ve bizi teğet geçer. Türkiye temeline bakıldığında şu anda sadece kopyalama sistemi gibi, yani TIMSS var 4 ve 8. sınıfta matematiği feni ölçüyor. PISA var 15 yaşında gençlerin temel becerilerini ölçüyor" diye konuştu.

Özellikle ileri derecede becerilere bakıldığında sınavlarda Türkiye'nin kötü olduğunu dile getiren Şirin, "Yani fen alanında yüzde 1 bile değiliz. Dolayısıyla bizim bu yeni teknolojik fırsatları değerlendirecek altyapıya sahip kuşaklar yetiştirmemiz lazım. Bunun yolu da temel bilim eğitiminden geçiyor. Fen Edebiyat fakültelerini güçlendirmemiz lazım. Fen matematiği ilkokuldan liseye kadar çok iyi öğretmemiz lazım. Bir de tabii ana dilde ve başka bir dilde okuduğunu anlayacak seviyeye getirmemiz lazım" açıklaması yaptı.

Asgari ücret açmazına karşı teşmil şart!

Aziz ÇELİK

azizcelik@gmail.com

2025 yılı asgari ücreti konusunda büyük bir kamuoyu beklentisi var. Öte yandan aralık ayında Komisyon toplanacak ve asgari ücreti belirleyecek şekilde yanlış bir kanı var. Oysa artık Asgari Ücret Tespit Komisyonunun hiçbir işlevi kalmadı. Son yıllarda iyice işsiz hale gelen Komisyon artık sadece asgari ücret kararını imzalayan usulî bir mekanizma. Gerçekte asgari ücret hükümet tarafından belirleniyor.

Bu yıl asgari ücretin esas belirleyeni ekonomi yönetimi olacak. Seçim dönemlerinde Cumhurbaşkanı'nun müdahale ettiği ve son sözü söylediği asgari ücretin bu yıl esas olarak ekonomi yönetiminin sözde deflasyon programına göre belirleneceği sır değil. Komisyon bir süredir kağıt üzerinde kalmış bir heyet. Bu yüzden Komisyon çalışmalarına odaklanmanın manası yok. Komisyon göstermelik bir süreç olacak.

Türkiye'de asgari ücretin en önemli özelliği ve açmazı asgari ücret kapsamında çalışanların çok yüksek olması ve diğer ücretlerin asgari ücretle yakınsaması sonucu adeta ortama ücret haline gelmiştir. Önceki yıllarda DİSK-AR'ın asgari ücret araştırmasında dile getirilen bu husus artık genel kabul görmüş durum. Ücretlerin asgari ücretle yakınsaması ve asgari ücret kapsamında çalışanların oranının tüm ücretli çalışanların yaklaşık yarısına ulaşması asgari ücreti çok daha önemli ve tartışılabilir hale getirdi.

Türkiye'de asgari ücret kamusal bir müdahale ile ücretlerin alt sınırının korunması dışında genel ücret düzeyinin bir çeşit korporatist mekanizmayla belirlenmesi anlamına geliyor. Asgari ücret saptandığında büyük ölçüde ülkedeki genel ücret düzeyi saptanmış oluyor. Sendikalaşmanın ve toplu pazarlık kapsamındaki çalışanların sınırlı olması nedeniyle asgari ücret bir alt sınır belirlenim ötesinde yaygın bir etki yapıyor.

BÖLÜŞÜM KÖTÜLEŞİYOR

Asgari ücreti adeta tek başına belirleyen hükümet bu yolla sınıflar arasındaki gelir bölüşümüne müdahale etmeden sınıf için dağılımını yeniden düzenlemiş oldu. Bu durum Türkiye'de asgari ücretin yaygınlaşmasını en önemli sonucudur. Genel ücret düzeyinin asgari ücretle yakınsaması sonucunda ücretlerin bölüşümdeki payı düşüyor. Öyle ki asgari ücret AKP döneminde resmi enflasyonun çok üzerinde artmasına rağmen gayri safi katma değer içinde ücret ve maaş ödemeleri payı düştü.

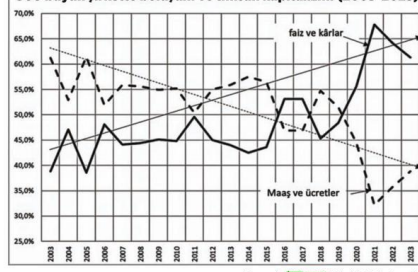
SBB verilerine göre Aralık 2002 ile Temmuz 2024 arasında net asgari ücret nominal olarak (enflasyondan arındırılmadan) 92 kat artarken reel olarak yüzde 267 artmış. Enflasyonun hatalı ölçülmesinden kaynaklı sorunlar bir yana bırakacak olursak asgari ücrette önemli bir reel artış yansıdığı görülüyor. Ancak asgari ücretin yaygın ücret haline gelmesi ve miktarın düşüklüğü nedeniyle asgari ücret geçim ücretinin çok uzağında kalıyor.

Ortalama ücretler asgari ücrete yaklaşıyor. Bu durum gelir bölüşümünü daha da kötüleştiriyor. Bu açmazdan çıkmanın ve genel ücret düzeyini yükseltmenin en önemli yolu, toplu iş sözleşmelerinin teşmil yoluyla yaygınlaştırılmasıdır

DISK

500 büyük şirkette bölüşüm ve timsah kapitalizmi (2003-2023)

Kaynak: İSO 500 Büyük Şirket verileri

“

Asgari ücret açmazından çıkmanın iki yolu var. Bunlar da sendikalaşma ve teşmil mekanizmasıdır. Kamuda olduğu gibi özel sektörde de teşmilin yaygınlaştırılmaması için bir sebep yok

büyük şirkette gelir bölüşümünün ciddi biçimde bozulduğuna ortaya koyuyor. 500 büyük şirkette ciddi biçimde bozulan bölüşüm tablosu genel ücret düzeyinin asgari ücretle yakınsamasının bir diğer sonucu olarak okunabilir. Özellikle 2016 ve 2017 sonrasında bölüşüm sokunun derinleştiği görülüyor. Bu tablondan 500 büyük şirket dışında genel olarak özel sektörde de benzer ve hatta daha kötü bir eğilim içinde olduğunu söylemek mümkün. Özellikle 2016 sonrasında 500 büyük şirkette bir timsah formasyonu oluştuğu görülüyor. Sermaye ve emek gelirleri makası emek aleyhine açılıyor.

ASGARİ ÜCRET YANILGISI

Bu tablo aynı zamanda verimlilik artışının bölüşüm ilişkilerinin iyileşmediğinin de bir göstergesi. Ülke çapında 2002'den bu yana asgari ücrette yaklaşık yüzde 260 oranında reel bir artış yaşanırken büyük şirketlerde bölüşüm ilişkilerinin ciddi biçimde kötüleşmesi izaha muhtaç bir paradokstur. Kısaca asgari ücretteki ciddi reel artışlar ne genel gelir bölüşümüne de özel sektördeki bölüşüm üzerinde olumlu bir etki yaratıyor. Tersine sınıfsal bölüşüm ilişkileri daha da kötüleşiyor. Ücretlerin asgari ücretle yakınsaması olarak tanımlan bu süreç özünde sınıflar arası değil sınıf içi bölüşümüne müdahale anlamına geliyor. Bölüşüm adaletsizliği artıyor.

Asgari ücret bir girdap gibi diğer emek gelirlerini kendine doğru çekiyor. Ücretler diğer doğru yaklaşıyor. Bu durum gelir bölüşümü

kurumu işletilerek asgari ücretteki açmaz büyük ölçüde aşılabilir. Teşmil halen kamu görevlileri toplu sözleşmelerinde uygulanmaktadır. Kamu görevlileri toplu sözleşmesi sendikaya üye olsun olmasın bütün kamu görevlileri için uygulanmaktadır.

Öte yandan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 40. maddesi işletilerek özel sektörde teşmil uygulanması yapılabilir. Tuhaf biçimde bu madde yıldır adeta unutuldu. On yıllardır neredeyse uygulaması yok. Hükümet istemiyor sendikalar da talep etmiyor!

Yasaya göre, Cumhurbaşkanı bir sendikadan yapmış olduğu bir toplu iş sözleşmesini, o işkolunda işçi veya işveren sendikaları veya ilgili işverenlerden birinin veya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının talebi üzerine, Yüksek Hakem Kurulunun (YHK) görüşünü aldıktan sonra o işkolunun toplu iş sözleşmesi bulunmayan diğer işyerlerine teşmil edebilir. Teşmil ile sendikaların sağladığı haklar işkolunda diğer çalışanlara da uygulanıyor ve örgütsüz çalışanların da çalışma koşulları ve ücretleri iyileşebilir. Ancak AKP hükümetleri yasada var olan teşmil mekanizmasını uygulamıyor. Bu yüzden başvurular görmezden geliyor.

2005 yılında Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) basın işkolu için teşmil başvurusunda bulundu. Başvuru konusunda YHK olumlu görüş bildirdi ve dosyayı hükümete yolladı. Ancak TGS'nin istemi ile ilgili hükümetten bir sonuç çıkmadı. Bir diğer teşmil girişimi Basisen sendikası tarafından yapılan başvuru üzerine 29 Nisan 2009 tarihindeki Resmî Gazete'ye yayımlanan bir kararnameyle Basisen tarafından imzalanan toplu iş sözleşmesinin Finansbank, Fortis ve Denizbank'a teşmil edilmesi oldu. Böylece bu banka çalışanlarının ücret ve sosyal haklarında önemli iyileştirmeler sağlanacaktı.

Ancak bu üç banka hükümetin teşmil karamamesine karşı adeta meydan okudu ve uygulamadı. Hükümet kararnameyi uygulamayan bankalara karşı hukukal işlem başlatmak yerine, banka çalışanlarına inandırılmaz bir kazık attı. 3 Temmuz 2009 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan yeni bir kararname ile bankacılıktaki teşmil karamamesi geri çekildi. Böylece finans kapitalinin fendi AKP hükümetini yenmiş oldu. AKP döneminde bu iki başansız girişim dışında teşmil uygulaması olmadı. AKP mevzuatta olmasına ve kamuda uygulanmasına rağmen özel sektörde teşmil uygulamasından kaçıyor. Bunu görmezden geliyor. Sendikalar da maalesef ısrarcı olmuyor.

Oysa teşmil tıpkı kamuda olduğu gibi özel sektörde de yaygınlaştırılabilir. Ücret düzeyi toplu iş sözleşmelerinin teşmil yoluyla belirlenebilir. Böylece asgari ücret girdabı ve ücretlerin asgari ücretle yakınsaması tehlikesi bertaraf edilebilir. Sendikalar asgari ücret girdabından çıkmak için, ücret düzeyini yükseltmek için teşmil uygulamasında ısrarcı olmalı ve Cumhurbaşkanı'nın başvurularını, Asgari ücrette küçük bir iyileştirme için özel görüşmeler yapmak yerine daha kapsamlı bir olan teşmil gündeme alınmalıdır.

KISA VADEDE TEŞMİL UZUN VADEDE SENDİKALAŞMA

Türkiye'de asgari ücret açmazından çıkmanın iki yolu sendikalaşma ve teşmil mekanizmasıdır. Asıl çözüm sendikalaşma ve bu yolla toplu pazarlığın yaygınlaşmasıdır. Bu durum ücretlerin vasfı, meslek veya bölge açısından farklı düzeylerde belirlenmesinin ve genel ücret düzeyinin yükseltilmesinin yolu olacaktır. Ancak sendikalaşmanın artışı zaman alacak uzun ve zorlu bir yoldur. Oysa halen mevzuatımızda yer alan teşmil